

Refleksije

Slovinci in javno mnenje

Ob priliki italijansko-abesinske vojne je prišlo v svetovnem javnem mnenju do močne politične opredelitve. Poročila o tej vojni je to povprečno svetovno javno mnenje zasledovalo in deloma še zasleduje, ne iz nekega splošnega kroničarskega zanimanja, za katero ima isto pomembnost Hauptmannova justifikacija kakor bombardiranje Rdečega križa, temveč iz neke osebne angažiranosti, katero občuti človek, kadar gre za njegovo pravico. Razne okoliščine so k temu pripomogle. Po eni strani so se koristi velikobritanskega imperija krile z ideologijo Družbe narodov, po drugi pa je prav šolsko jasna razdelitev pravice in krivice med obe državi v spopadu pripomogla do lahke in hitre orientacije. V tem oziru je sedaj ob konfliktu med Francijo in Nemčijo položaj čisto drugačen. Velika Britanija nima interesa na načelni politiki. In zlaganost versajskega miru meče svoje sence na ta spor. Bralcu dnevnega časopisja je težko, orientirati se med Edenovimi diplomatskimi formulacijami, za njegov čut enostavne in ravne pravičnosti pa ima nemška argumentacija, da gre predvsem za odpravo krivic versajskega miru, svojo moč.

Opredelitev svetovnega javnega mnenja v italijansko-abesinskem sporu je imela svoj pomen. To se ni pokazalo samo ob Hoare-Lavalovem predlogu. Nepričakovano priznanje je javno mnenje doživelo tudi v tem, da je Mussolini v svojo obrambo naslovil apel na evropske študente. Postransko je, zakaj je svoj apel naslovil prav na študente — očitno so bile temu povod demonstracije, katere je vprizoril proti prof. Jezu reakcionarni del francoskih študentov —, čeprav v Italiji sami ni nobenega sledu o univerzitetni avtonomiji. Važno je, da je Mussolini čutil potrebo, obrniti se naravnost na svetovno javno mnenje.

Sedaj ob nemško-francoskem sporu smo pa zopet nekaj podobnega doživeli. S svojimi znanimi ponudbami, napravljenimi tik pred odpovedjo lokarnske pogodbe, se je Hitler obrnil naravnost na francoski narod. V odgovor je potem francoska vlada svoje stališče do kršitve lokarnske pogodbe obrazložila tudi naravnost nemškemu narodu.

Kaj je zanimanja vrednega na tem postopku? Ali samo neiskrenost obeh fašističnih režimov, ki porabljata svobodno svetovno javno mnenje in ga s tem priznavata, dočim sta zatrla vsako svobodno domače javno mnenje? Ali morda spomini na svetovno vojno, ko je bilo svetovno javno mnenje mobilizirano proti centralnim silam z demokratičnimi gesli, na koncu formuliranimi v Wilsonovih točkah? Pri čemer bi zopet mogli pomisliti na zlaganost versajskega miru in usodo, katero je pri tem doživelo znamenitih štirinajst točk.

Slovensko javno mnenje, tako kruto ogoljufano v svojem naivnem zaupanju v Wilsonov program, navadno reagira na podobne dogodke v svetovni politiki s takimi razmišljanji. Skepsa, združena s tihim poklonom pred spretnostjo igralcev. Uvodniki našega dnevnega časopisja, ki v primernem razmaku kopirajo svoje inozemske vzorce v teh vprašanjih, še davno ne odsevajo razpoloženju našega javnega mnenja. Bolj morda kot katerikoli drugi narod vidi slovenski narod za takimi idejnimi bitkami boj nasprotujočih si sil, boj, v katerem zmaga seveda močnejši. Od tod naša velika skepsa do moči javnega mnenja, češ v teh zadevah gre za pravila igre in za nič več. Zato obstoje pri nas društva za Družbo narodov samo na papirju in zato milijonsko članstvo takih angleških društev in njihovo živo poseganje v javno življenje smatramo samo za nov dokaz baje dognane angleške

puritanske hinavščine. Usoda — naš geografski položaj, mejaštvo na močne in dobro organizirane sosede, maloštevilnost, zgodovinska preteklost itd. — iz nas je napravila zelo trezen narod.

Ta treznost, ki nam narekuje vedno iskati za idejnimi pajčolani pravo igro sil, nam more biti jamstvo za bodočnost — toda samo pod pogojem, da spoznamo, kaj so prave sile. In ali se morda ne motimo pri presoji, kaj so prave sile, in prav zato ne vidimo svoje lastne sile? Tako da je naša treznost prav pogosto podobna sedaj resignaciji sedaj hlapčevstvu? Da vzamemo samo en primer, in sicer iz naše preteklosti, naš *cetereum-autem-censeo* vse predvojne politike, da je namreč Avstrija potrebna za naš narodni obstoj. In za resignacijo: politična pasivnost mnogih naših v znanosti odličnih duhov.

Vidimo in podčrtavamo neiskrenost uradnih akterjev in smo skeptični. Toda to „vodenje za nos“ je samo ena stran. Pojav s tem še davno ni izčrpan. Preiščimo neiskrenost uvodoma omenjenih gest obeh fašističnih režimov.

Kakor vsaka zunanja politika je tudi zunanja politika fašizmov podaljšek njihove notranje politike. Kakšno je njeno razmerje do javnega mnenja? In predhodno: Kaj je javno mnenje? Zdi se mi, da javno mnenje (ki ponekod prečesto ne sovpada z javno izraženim mnenjem) ni samo povprečno, večinsko mnenje. Javno mnenje ni samo to, kar misli večina. Za blede oznako javnega mnenja se nasprotno skriva vse, kar ne izvaja neposredno politike, kar ni vključeno naravnost v državni aparat. Javno mnenje je torej res ogromna večina naroda, toda večina z čisto določenim položajem v državi.

Bistvo zapadnih demokratičnih držav je, da njihove vlade slone na tej večini naroda. V zapadnih demokratičnih državah je oblast — resda nepopolno — zvezana s to večino preko svobodnih volitev v parlament in z vpoštevanjem javnega mnenja, ki ima dosti možnosti, organizirano vršiti svoj pritisk. Kakor hitro je ta zveza prekinjena, je tam vsaka vlada nemogoča. Zavest, da je vlada samo organ naroda, je tako prešla v kri in meso zapadnim demokratičnim narodom, da more burja javnega mnenja, kakor smo videli v Hoareovem primeru, odnesti tudi zunanjšega ministra Velike Britanije.

Ali pa niso zapadne demokracije samo žrtve neke himere, ali pa vsaj, kakor trde njihovi fašistični kritiki, politično jako nesmotrenega načela? Kako je v tem pogledu v fašističnih državah? Ali je tam kaj drugače, ali pa je tudi v fašističnih državah vlada organ v obliki javnega mnenja latentno organizirane večine naroda? To vprašanje je naravnost absurdno spričo sistema samo ene stranke in brutalnega zatiranja vsakega opozicionalnega naziranja. In vendar ima svoj smisel. Praksa fašizmov namreč potrjuje, da, če vlada ni vedno organ po svobodni diskusiji svobodno izražene volje večine naroda, pa je njena moč in politika vedno funkcija ne samo moči državnega in strankinega aparata, temveč tudi razpoloženja naroda in stopnje, v koliko se to razpoloženje more organizirati v javnem mnenju. Praksa fašizma to potrjuje — nebrzdana demagogija je proračunana na to, da zbere večjo večino in je nošena po virtuožno razviti propagandi. Fašistične države so prve ustanovile posebna propagandna ministrstva. Totalitarnost, *Gleichschaltung* fašističnih režimov pa odkriva njihov strah pred vedno živo možnostjo, da si javno mnenje, vsa zunaj aparata stoječa večina naroda ne bi organizirala svojih organov, ki bi stopili v konkurenco z državnim aparatom in ga končno pod seboj pokopali.

Posebno zanimive pa so v tem oziru vesti, katere prinašajo antifašistični listi o sedanjem položaju v Italiji. Poročila soglašajo v tem, da je italijanski fašizem

svojo ekspedicijo ideološko temeljito pripravil. S svojo propagando je baje zajel celo plasti, katere so bile do sedaj politično popolnoma indiferentne. Na usodi svojega podjetja je zainteresiral večino italijanskega naroda. Ena osnovnih priprav italijanskega fašizma je bila naperjena na aktivno sodelovanje italijanskih množic. Toda te vesti vedo tudi povedati, da se prav v zvezi s to zainteresiranostjo in kot njena neposredna posledica pojavljajo — prve kolikor toliko javne, kolikor toliko svobodne kritike fašističnega režima, ne sicer režima kot sistema, temveč posameznih njegovih ukrepov, in to pod vidikom, ali so uspešni ali ne za uspeh afriške vojne. Kritike pa prehajajo tudi že na vprašanje same umestnosti te vojne. Da se je mogel lotiti svojega podjetja, je bil italijanski fašizem prisiljen zagotoviti si a k t i v n o sodelovanje italijanskih množic. Toda ravno to aktivno sodelovanje odpira, kakor smo videli, možnosti diskusije, dejanskega vzpostavljanja demokratičnih metod od strani ljudstva samega, možnosti zavestne, samostojne orientacije ljudstva. In če je potem res, da fašizem ne zasleduje interesa ljudstva — in to je res — potem vodi razvoj nujno prav po tej poti v konec fašizma.

Preko fašizma se tako vračamo k demokraciji, kajti tudi v fašistični politiki je ljudstvo naposled odločujoči faktor. Odločujoči faktor postaja ljudstvo prav radi sedanje stopnje tehnike, njene vloge v gospodarstvu in državnem upravljanju, ki zahteva aktivne udeležbe in zato samostojno presojanje, demokracijo. Na navedenem primeru iz fašistične Italije pa vidimo tudi to, kako upoštevanje javnega mnenja ni samo parada, ni samo igra, temveč velika politična nujnost. Fašistični režimi so baje dokazali, kako prazne so demokratične metode. Toda fašistični režimi dokazujejo tudi in bodo še bolj dokazali, da je zadnja beseda pri ljudstvu in da so demokratične metode nujne. In to sta dokazala tudi Mussolini in Hitler s svojimi apeli na tuje javno mnenje.

Za one, ki nočejo iti preko fašističnega ovinka, pa iz tega sledi tudi to, da da je ohranitev demokracije in še bolj njena nadaljnja izgraditev odvisna predvsem od organiziranja javnega mnenja, od tvorjenja njegovih javnih organov za vprašanja konkretnih potreb, ki jih čuti ljudstvo, za katere se zavzema vsak posameznik osebno.

Za nas Slovence je pa ta afirmacija ljudstva in demokratičnih metod še posebej važna. Kajti mi Slovenci smo danes, raztrgani po rapalski in senžermenski meji, ne samo kot posamezniki, temveč tudi kot celota, kot narod potisnjeni v javnem življenju v ulogo javnega mnenja.

Joža Vilfan.

Znamenja kažejo

Kam se obrača naš mlajši rod?

Preteklost in polpreteklost nam pomoreta jasneje razbrati odgovor. Vsakogar, kdor je že malo premišljal o nas, je često obšla tesnoba spričo obraza tega naroda, ki ga je zrl pred seboj. Obremenjeni smo, kakor ukleti. Da ni to samo mnenje „Brnčiča in njegovih“, kot bi to radi nekateri, ki se boje sneti maske in si pogledati oči v oči, spričuje naš veliki Cankar in spričuje po svoje, če hočete Iv. Pregelj v svojih zgodovinskih povestih in odkrito v „Usehlih vrelcih“: — Ali je v tem prokletstvo nedoraslega genijstva pri nas? Da smo od prve skrite pa do zadnje Cankarjeve zaprte kamrice vsi le povprečno iskreni? Da morda do konca iskreni kar biti ne moremo? Ki smo tako podedovali to sladko in tako človeško sramežljivost naših deklet in mater pri spovedi in postelji? Slovanski pigmejci. —